

О. В. Кошелюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування і журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

**Вербальне та маргінальне:
патологія комунікації у романі Ю. Іздрика «Воцтек»**

Роботу виконано на кафедрі видавничої справи та редагування і журналістики СНУ імені Лесі Українки

У статті зроблено спробу описати модули вербального й маргінального у сучасному постмодерному тексті на прикладі роману «Воцтек» Юрка Іздрика. Маргінальність показано крізь призму порушень комунікації, що неодмінно призводить героя до межової ситуації існування, пояснює його роздвоєний внутрішній світ.

Ключові слова: вербальний, маргінальний, патологія, комунікація, комунікативний психоаналіз.

Кошелюк Е. В. Вербальное и маргинальное: патология коммуникации в романе Ю. Издрика «Воцтек».

В статье делается попытка описать модулы вербального и маргинального в современном постмодерном тексте на примере романа Юрия Издрика «Воцтек». Маргинальность показывается сквозь призму нарушений коммуникации, безоговорочно приводящая героя к граничной ситуации существования, объясняя его раздвоенный внутренний мир.

Ключевые слова: вербальный, маргинальный, патология, коммуникация, коммуникативный психоанализ.

Kosheliuk Elena. Verbal and marginal: the pathology of communication in the novel «Voccek» by J. Izdrik.

The article is devoted to describing verbal and marginal modules in modern text of the postmodernism on an example the novel of «Voccek» by J. Izdrik. Marginality is showed through the pathologies of communication which certainly brings a hero to the boundary situation of existence, explains his divided internal world.

Key words: verbal, marginal, pathology, communication, communicative psychoanalysis.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. Потреба осмислення маргінального, – маркера постмодерної культури, – дедалі частіше стає контекстом наукових зацікавлень сучасних філософів, психологів, культурологів, соціологів, філологів. Це означає якісно новий погляд на природу маргінальності, що існує тепер не у виключно психологічному чи соціологічному вимірі (як, скажімо, у Р. Парка чи Е. Стоунквіста), а в інтердисциплінарному форматі. Серед численних

праць, присвячених цьому феноменові на сучасному етапі (маємо на увазі розвідки Г. Баршацької, В. Броннікова, Е. Грушко, Д. Дюрби, Т. Журчевої, А. Йосипіва, Л. Кемалової, А. Лантуха, А. Маслова, М. Новикової та ін.), бракує однак досліджень, які би розкривали маргінальне з позиції комунікації та вербальних кодів.

Комунікацією маргіналів, що зазвичай має патологічний вияв і «характеризується /.../ відсутністю чітко виражених культурних параметрів, нестійкістю і протиріччям думок і дій» [5, с. 95], найперше зацікавилися психоаналітики; та й увесь психоаналіз як терапевтична практика націлений на вивчення порушень психічної (внутрішньої) комунікації, що сягає рівнів індивідуального (В. Вундт, Г. Гартман, Е. Еріксон, В. Райх, А. Фройд, З. Фройд) та колективного (Г. Башляр, Л. Бінсвангер, К. Г. Юнг) несвідомого.

Про патологічність комунікації заговорив наприкінці XIX ст. австрійський психоаналітик З. Фройд. Він помітив, що слово – зовнішня оболонка психіки – може вказувати на комплекси, фобії, нав'язливі стани, бути виразником внутрішніх переживань, афектів, психічних розладів. Увага до вербальної сторони психічної діяльності індивіда стала основою для Фройдових праць «Тлумачення сновидінь» (1900), «Гострослів'я та його відношення до несвідомого» (1905), «Художник і фантазування» (1906). На противагу З. Фройд, його учень, а потому й завзятий опонент К. Г. Юнг прийшов до вивчення внутрішньої комунікації через відкриття колективного пласту психіки, в якому існують первісні образи – архетипи. Вчений пропонував провадити архетипний аналіз на основі матеріалу, яким ми мислимо. Ним є «мова і словесні поняття, які завжди є зовнішньою стороною, мостом, мають єдине призначення – бути засобом комунікації» [14, с. 27]. Саме їх і належало вивчати психоаналітикові. У цьому ракурсі цікавою видається розвідка К. Г. Юнга «Про відношення аналітичної психології до творів художньої літератури» (1922).

Друга половина XX ст. присвячена шуканням психічних витоків слова. Поява в 70-х рр. школи комунікативного психоаналізу Р. Лангса була

закономірною; ішлося про комплексний психоаналітичний підхід до будь-яких (внутрішніх та зовнішніх, свідомих та несвідомих) проявів комунікаційної діяльності індивіда (Я. Аронсон, В. Боснак, Р. Гаскелл, Дж. Ердгейм, Д. Лівінгстон Сміт та ін.).

Комунікативний психоаналіз намагався показати маргінальне через вербальне і навпаки. Для цього використовувалися різноманітні методи дослідження, зокрема й триггер-декодування. Оскільки психічні відхилення, вважали представники напряду, ідентифікують за емоційно маркованими мовними образами (триггерами), то й позбутися комплексів і неврозів можна, виявляючи їх нульову точку відліку.

Вітчизняні наукові концепції психоаналізу використовують неохоче, що пов'язано з поширенням традиційних підходів до розуміння мови тексту й авторських настанов у ньому. Про комунікативний психоаналіз взагалі не йдеться. Дещо згладжують ситуацію дослідження російських учених (В. Дякону, В. Попова, О. Чечуліна), в яких комунікативний психоаналіз використано як загальний підхід до розгляду передусім політичної комунікації. Текст художнього твору залишається поза межами комунікативно-психоаналітичних пошуків сучасної науки. Надто ж – постмодерний текст, у якому і герої, і комунікація є частиною маргінального світовідчуття.

Метою нашої розвідки є розгляд вербальних елементів постмодерного тексту крізь призму комунікативного психоаналізу задля пояснення патології комунікації маргінальної особистості. Матеріалом аналізу є роман Ю. Іздрика «Воцтек». Своїм завданням вважаємо виявити модуси вербального й маргінального, застосовуючи метод триггер-декодування.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Воцтек – головний герой роману – перебуває у постійному пошуку власного Я. Його захоплює сам процес, який призводить до самопереживання, самопроживання власного життя і власного болю, самототожності із Я-собою, Я-Той-ти-він-тобою та персонажами хворобливої

свідомості. Як слушно зауважує Б. Стороха, цей «проект приречений на невдачу, як і проекти кафківського протистояння світу: дії безнадійної та не втілюваної» [9]. Воццек – маргінал, заглиблений у душевні переживання, сни-візії-реальність (що для нього є практично невіддільними одне від одного), страхи, роздуми, роздвоєння, помноження, колапсування, поділ на дві незмірні одиниці дня й ночі, бо тільки так можна ідентифікувати себе (себе-нічного, майже сновидного, зінтегрованого до функції фізіологічних несвідомих метавеличин, та себе-денного, поверненого до дійсності наскільки можливо).

Зовні Воццек не видавав своєї хворобливості, нічим, окрім слова. Воно якраз і є тим вказівником інакшості героя, що протиставляє його та суспільство. Ж. Дерріда свого часу писав, що «слово – /.../ труп психічного мовлення» [3, с. 484], але саме воно допомагає уявити психічне мовлення Воццека: маргінальність героя відчитується з комунікації, витворюваних явних чи вигаданих бар'єрах розуміння інформації, навмисному створенню системи кодування без подальших ключів дешифрації.

Воццек мав потаємну мету – він вирощував у собі, відшліфовував і відтреновував деяке надважливе послання людству, яке збирався виголосити на вулиці як звернення до мас. Психічна (внутрішня) комунікація повинна була перейти у масову. Воццек ретельно готував промову. Як досвідчений оратор, політтехнолог, журналіст. Власне, герой і був журналістом, адже працював «у одній паскудненькій газеті, що обслуговувала інтелектуальні потреби домогосподарок і сентиментальних перезрілих дівуль» [4, с. 65]. Втома від тотального інформаційного наступу на свідомість виливалася у ставленні до речей навколо: світ ставав ворожим, він сам боронився його, як міг (усіма можливими легальними і нелегальними способами). Його самооборона заледве не обернулася трагедією для сім'ї: «повернувшись із відрядження, Воццек відмочив ось що: від'єднав телефон, перерізав дроти радіо, викинув антену й телевізор, повідносив до гаража усі книжки, приймач, магнітофон, програвач, касети, платівки /.../ і насамкінець замкнув

у підвалі власного будинку дружину й сина» [4, с. 65]. Але це була тільки його власна трагедія

Воццек потерпав від маргінальності, вдавався, як сказали б Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі, «до всіх приступних йому засобів орієнтації, адже той особистий реєстраційний код, що ним він вже послуговувався раніше, або зовсім не відповідає соціальному, або ж відповідає йому лишень як пародія» [2, с. 36]. Абсолютно не вписуючись в усталений світопорядок, своєю присутністю він дезорганізовував його зсередини, переформатовував на свій хворобливий лад, витворюючи в ньому нові центри й нові маргінеси. У випадку Воццека завжди йшлося про «становлення Іншим, ставання Інакшим як відмінним» [9], інакшість, помножену на патологію й аномальність. Це виявлялося у тому, що Воццек відчував (основними з-посеред інших були біль, пізніше приходив страх), що робив, як думав і як говорив. Висловлювання, опис Я-Той-іншого-себе-самого означало для героя суть пізнання, знаходження генеалогії власних нервових та психічних імпульсів, прислухання до внутрішнього голосу, підміна реального ірреальним.

Трагедія Воццека – трагедія людини інформаційного суспільства, втома доводить свою індивідуальність у світі тих, кому потрібні «хліб та видовища» або й просто видовища. Індустрія розваг, вічні ігри-у-щось-когось-для-когось не встановлюють жодної відповідальності для гравців, а непомітно перетворюють їх самих на залежних апатично-патологічних істот. Гра в архаїку Масок (Персон) обертається божевільнею, як варіант – пияцтвом, наркоманією і т.д., себто творить Тебе-маргінала, зводить міцний мур нерозуміння між тобою і Тобою, тобою й іншими. Саме тому Воццек, інстинктивно шукаючи порятунку зі світу інформації, «кидався гаряче переконувати /.../, що слід заборонити пресу («Ну і що з того, що я працюю в газеті?»), телебачення, комп'ютерні мережі, встановити жорсткі квоти на будь-яку інформацію, впровадити всесвітню систему інформаційних податків та безжальну цензуру, і, що найголовніше, – закрити всі державні кордони. («А потім молитися, молитися, молитися, – як, за що? – за спасіння

душі»»). [4, с. 66-67]. Останнє було для героя мало не єдиним шансом вціліти душевно, психічно, з'єднати роз'єднані архетипи, врешті досягнути Самості, яка, на думку К. Г. Юнга, є «центр та всеохоплення систем свідомого та несвідомого» [12, с. 152]. Молитва – спосіб наївного комунікування, результат «опанування «антиєгоцентричної» /.../ практики, що діє в напрямку перенесення авторитету від раціонального розуму до щирої віри» [7, с. 209]. Віри, що співрозмовник тебе зрозуміє і врятує, а головне почує. Бути почутим означає значно більше. Бути почутим – значить жити.

Трагедія Воццека – у нереалізованій суспільній комунікації. Це – єдина і поки вагома для героя мета життя і, як побачимо далі, смерті. Він готував передсмертне послання людству, «збирався, як тільки-но текст послання наблизиться – не до ідеалу, а – до тієї уявної архітектурно-аркової завершеності, вийти на центральну площу міста (попередньо звільнивши з підвалу сім'ю), видряпатися на круп кінної статуї Марка Аврелія й проголосити своє *останнє оголошення, пророцтво, Об'явлення Воццека* [курсив наш. – О. К.]. А потім, так і не почутий, можливо – висміяний, можливо – зігнорований, спуститись донизу (тобто долі), облитися бензином, і закінчити своє життя в гріховному вогні аутодафе». [4, с. 67]. Воццек готувався до самогубства, припускав цей варіант як результат і кінцевий акт його спроб донести щось важливе у маси й масову свідомість, вербалізувати те, що не піддається висловленню. Він заздалегідь продумав усе: місце виголошення промови (неодмінно у центрі міста (центр постає як локалізація антимаргіальності!), посеред площі на статуї – вочевидь, найвищій точці, де можна споглядати реакцію мас і разом споглядати самого оратора – нового пророка, месію, ідола, божка, невротика, божевільного, пияка), час (внутрішнє відчуття героєм завершеності тексту), дію (власне, не стільки дію, скільки театральність дії, розрахованої знову ж таки на масового споживача – пересвідчитися, що тебе не почули або почули і висміяли; тільки тоді спуститися долі, аби театральню, ефектно померти).

Головне у Воццекових планах навіть не прагнення смерті, а постійне шукання способу комунікації зі світом зовнішнім; лише неможливість, патологічність останньої викликає нестримне бажання смерті. Придивімося до цієї тези уважніше. Воццек поглинений комунікацією масовою, однак вона ж є причиною комунікації внутрішньої, психічного розладу особистості героя, хворобливих відчуттів, маргінальності. Жертва комунікації – Воццек – задум власної смерті уявляє як останній масовокомунікаційний акт. Ідентифікація з жертвою цілком зрозуміла, бо якщо не жертва – тоді хто? Однак герой цілком свідомо (!) прагнув, аби тексту його послання ніхто не зрозумів, він закодував інформацію, обігрував смисли – слова – семи – синтагми й парафрази у єдино можливий, позбавлений смислу стиль: «проводячи вечори в пияцтві й балачках, Воццек не просто вбивав час. Його хвора недорікуватістю проповідь поступово вдосконалювалася, шліфувалась стилістично, набувала ознак образності, обростала пелехатими метафорами і соковитими деталями. Він уже майже знав її напам'ять, і перевіряючи на піддослідних ефект того чи іншого нововведення, ретельно викінчував свою вербальну конструкцію, котра в його уяві набувала схожості з архітектурним фантомом – тонкі опори з двох боків, тріумфальна арка нагорі, і порожнеча посередині» [4, с. 67].

Воццек «редагував» текст промови настільки, наскільки дозволяв політ думки. Слово повинно було діяти, але мета героя – не розказати, переконати, донести, а заплутати, викликати відторгнення, не-чуття, сміх, ігнорацію. Відтак, не дивувала й логіка Воццекових передбачень; подібна «масова» комунікація завчасно приречена на поразку. «Так і не почувий, можливо – висміяний, можливо – зігнорований» [4, с. 67] – утілення вербальних вправлянь героя, що приносило задоволення від власного слова. При цьому добірна масова аудиторія, якій адресувалося послання («Воццек готувався до значно амбітнішої місії, аніж навернення місцевих пияків» [4, с. 67]), охоче (за внутрішнім наказом Воццека) зникла з комунікативного простору, розчинялася. Він прагнув бути одночасно продукантом повідомлення й

адресатом. Хворобливе уявлення комунікації переводило її в ірраціональну, де вербальні коди настільки індивідуальні, що відчитати їх масовому споживачеві просто неможливо.

Об'явлення Воццека мало «наліт дещо нав'язливого алкогольного месіанізму» [4, с. 65] і скидалося на жонгливання слів, причому мистецьки вправне й самобутнє, що становило би значний інтерес для поціновувачів циркової (ігрової) штуки. Воно поставало як деякий асоціативний ряд хворобливого штибу, за яким психоаналітики могли би визначити тип і причину психічних розладів його автора. Проаналізуємо мову асоціативності, характер ірраціональної комунікації героя.

Текст послання у романі подано фрагментарно. Не зовсім зрозуміло, з чого таки починалася Воццекова промова і чим завершувалася, в ній існував особливий структурно-тематичний поділ. На початку герой стверджував і доводив: ішлося про світ, позбавлений інтимності: «Старий, – як правило розпочинав він, нахиляючись до співрозмовника і вмоцнюючи лікоть у калюжку розхлюпаної кави /.../, – старий, цей світ позбавлено інтимності» [4, с. 65]. На підтвердження «на безталанного слухача вихлюпувалася якась незрозуміла каша, де було все – і політика, і відеокліпи, і католицизм, і реклама жіночих тампонів, і Голівуд, і засоби масової інформації, і комп'ютери, і презервативи, і гіт-паради, і порнофільми, і мода, і ще бозна-що» [4, с. 66]. Інтимність герой розумів як індивідуальність (включно з власним простором і часом), приватність (сюди належали життя, стосунки, листи, думки, речі, відчуття, почуття, біль, страх). Інтимність у сенсі охорони особистісного протиставлялася суспільному, була межею, що відділяла індивіда від мас. Воццек, ревно захищаючи інтимність (відтак, себе!), першим порушував її в комунікації з іншими, коли нахилявся близько до співрозмовника (недотримання комфортної відстані комунікації, втручання в особистий простір комуніканта), коли нав'язливо розпочинав промову (незважаючи на волю слухача і вважаючи його за піддослідного, на якому відтреновують силу мовленого слова), коли навмисно (двічі повторюючи)

звертався до адресата фамільярно «старий». Ця дефініція ні з ким не асоціювалася особисто, а отже, інтерперсональна комунікація відтоді набувала ознак масовості. Коли ж «наступ на приватне» здійснено, Воццек переходив на інші, більш загальні теми. Чи стосувалися вони втрати інтимності? Так, бо все, що згадував герой, промарковано ознакою масовості.

Наступна частина Воццекового Об'явлення складала «заперечення загальноприйнятих культурних цінностей, як от мистецтво чи демократія чи науково-технічний прогрес» [4, с. 66]. Воццек розумів утопічність чистого мистецтва, ідеального правителя-демократа, винаходів у сфері науки й техніки. Варто вважати, що найбільш вартісною для головного героя була спроба роздуму про радість (радість життя). Б. Стороха зауважує: «перелік того, від чого варто захистити, нагадує канонізований Андруховичевий каталог: перелік марнот світу доповнює картину розтину Воццекової свідомості» [9]. А починається усе з радості, яку герой вважає патологічною. Йї він присвятив мало не весь текст промови, дослівно переданої в тексті роману: «Особливо діставалося так званій радості життя, яку так званою називав сам Воццек. «А ця ваша рекламована так звана радість життя – казав він, – типу літо на Гаваях, вечір на Бродвеї, скейтборд у Флориді, серфінг на Багамах, фестиваль у Каннах, вікенд у Діснейленді...що там ще? лижви в Карпатах, любов у Парижі, борделі в Амстердамі, пиво в Баварії, хокей в Канаді, реггей на Ямайці, рулетки в Монте-Карло, хмародери в Нью-Йорку, сигари на Кубі, війна в Югославії, золото на Алясці, полювання в Африці, емігранти на Брайтон-Біч, терористи в Палестині, нірвана в Індії, нафта в Еміратах, мистецтво на Монмартрі, гоген на Таїті, рок у Вудстоку, харакірі в Кіото, карнавал у Бразилії, зцілення в Люрді, джоконда у Луврі, смерть у Венеції, базар у Чернівцях, корупція в Уряді, корида в Толедо, чудо в Мілані, жах у Піднебессі, папа у Ватикані, вежа у Вавилоні, бомба в Хіросімі, румба в Барбадосі, караван в Пустелі, королева в Англії, сауна в Фінляндії, ленін у Мавзолеї, тіні в Раю, саркофаг у Чорнобилі, канкан у Мулен-Ружі, сир у Маслі, бузина на Городі, дядько в Києві, lусу on the Sky, острови в Океані,

аліса в Задзеркаллі, fool on the Hill, істина в Вині, свято-що-завжди-з-тобою – усе це суть порок і чортівня і содомія. Суть чи не суть?” Виголосивши цей безглуздо-блискучий експромт, Воццек урочисто повідом-ляв, що радість – це стан, до якого дозволяється наблизитися, тільки після того, як спізнаєш страх, смиренність, покуту і відчай. [4, с. 66].

Радість життя, про яку йшлося, була умовною, незважаючи на використані в тексті 55 асоціативних дефініцій – «спонтанного поєднання ідей, сприймань, образів, фантазій» [10, с. 45]. Кількісний показник не випадковий (в Іздрикових творах загалом мало випадковостей). Радість – «п'ятий елемент» (55-тий, п'ятикратний 5-тий) у ланцюгу *страх – смиренність – покута – відчай*, який заперечено – «це суть порок і чортівня і содомія». Цікаво, що в такому «поточі свідомості» Воццек для асоціативного ряду використовує не одне слово (точковий триггер), а словосполучення, в якому співвіднесено власні та загальні назви. Вказані тригтери мають два центри або центр і периферію (маргінеси), що борються за першість. Подвійне кодування («подвійне дно») – особливість не тільки аналізованого роману Ю. Іздрика, а й усієї постмодерної літератури.

Двічі у тексті промови вжито іншомовну лексику. Як доводить К. Г. Юнг у «Тавістокських лекціях», в асоціативних рядах особливе значення мають порушення мовного поля, які супроводжуються викладом асоціації іноземною мовою. Це означає: до подібних вербальних елементів варто придивитися уважніше, адже вони складають емоцію, сильне несвідоме переживання, триггер. Психолог пояснює: «просто це слово зіштовхнулось із тим, що я називаю комплексом. Комплекс – скупчення психічних характеристик, позначених специфічним, можливо, хворобливим почуттям, дещо, що зазвичай ретельно ховають» [13, с. 64]. Що ж це за словосполучення? Перше з них – п'ятдесяте у списку Об'явлення Воццека – *lucy on the Sky*. Дослівно означає «Люсі на небі» і є мінімально перефразованим натяком на сингл «Lucy in the sky with diamonds» Джона Леннона, а також є вказівкою на заборонений наркотичний засіб. Другий

вислів – *fool on the Hill* (дурень на пагорбі) – одночасно пісня групи «Бітлз» і роман М. Раффа, в якому йдеться про письменника С. Т. Джорджа, заглибленого у власну ірреальність. Обидва вислови апелюють до маргінального: причини свідомої маргіналізації та існування маргінальної особистості.

Проаналізуємо також словосполучення, які у Воццековому тексті промови мають умовний пента-означник (це, можемо припустити, особливо цінна для героя (й автора) інформація): *фестиваль у Каннах* (5-ий номер у «списку радості життя»), *сигари на Кубі* (15), *рок у Вудстоку* (25), *жах у Піднебессі* (35), *саркофаг у Чорнобилі* (45), *lucu on the Sky* (50), *свято-що-завжди-з-тобою* (55). Загалом їх виявилось сім, що символічно могло би відображати повний цикл життя героя у семиденному тижні. Це виглядає своєрідним виправданням авторського поділу Воццекового життя на ніч і день. Семантичне навантаження складають загальні назви: *фестиваль – сигари – рок – жах – саркофаг – lucu – свято*. Цей ряд – свідчення патології комунікації, а водночас маргінальності персонажа, його повного злиття з автором, це те, що складає натуру самого Юрка Іздрика, зануреного в музично-карнавальні свята, сигари і думки про вічне.

В Об'явленні Воццека деякі словосполучення свідомо перемарковані; існує заміна загальних назв власними і навпаки. Порівняймо: загальними стали у тексті *гоген, джоконда, папа, лєнін, аліса, lucu*, а серед власних опинилися *Уряд, Піднебесся, Пустеля, Рай, Масло, Город, Sky, Океан, Вино, Hill*. Загальних назв нараховуємо 6, що поділяються на два класи (3 на позначення чоловічих назв і 3 – жіночих). Асоціативний ряд також вибудовано за парним принципом: *гогена* й *джоконду* об'єднано за критерієм приналежності до мистецтва, *папа* й *лєнін* ідентифікуються як церква й держава, два ж наступні слова укр. *аліса*, англ. *lucu* максимально відображають принцип звукових асоціацій. У промові перемарковані власні назви вписані у пару бінарних опозицій: перша пара – митець / твір, чоловіче / жіноче, друга – духовне / світське, третя – своє / чуже як інваріант

україномовне / іншомовне. Серед десяти власних назв дві складають англomовний патерн «*Sky – Hill*», оприлюднюючи протистояння небесного й земного, до першої частини якого відносимо й синонімічні *Піднебесся, Рай*. Друга частина – вияв земного устрою й утіх.

Найбільш цікавими з погляду комунікативного психоаналізу вважаємо триггери архетипного походження *Пустеля* та *Океан*. Аналізовані архетипи є означниками ірраціонального простору, несвідомого, в якому людина проходить випробування або й навіть помирає. Свого часу К. Г. Юнга переслідували сновидіння, у яких пустеля поставала символом знищення людського роду. Про цей сон віднаходимо згадку в праці Л. Левчук: «у 50-х роках ХХ століття /.../ детально описав свої сновидіння і видіння, які знаменували, на його думку, передчуття Першої світової війни. З жовтня 1913 року Юнга періодично переслідували видіння-галюцинації: /.../ жовті піски, які «буквально знищували цивілізацію» [6, с. 122]. Як бачимо, пустеля негативно маркований образ. Подібно й архетипний образ океану є так само інтерпретованим ірраціональним простором.

Особливе місце у патологічній комунікації головного героя відіграє інтертекстуальність – «наскрізна текстотворча домінанта індивідуального стилю Ю. Іздрика, скріп, який об'єднує його тексти /.../ зразок постмодерністського «живого мовного потоку», в якому кожна цитована фраза, слово, назва набувають нового звучання і змісту» [1]. Цей прийом гострослів'я, згідно з уявленнями З. Фрейда, можна визначити як «багаторазове використання, модифікація відомих мовних зворотів, натяк на цитату» [11, с. 291]. Текст Воццекової промови пронизаний ремінісценсіями фольклорного матеріалу, зокрема українських прислів'їв і приказок (*сир у Маслі, бузина на Городі, дядько в Києві*), латинських крилатих фраз (*істина в Вині*). Інтертекстовими складовими, що вказують на цитату з інших літературних творів, є вислови *смерть у Венеції* як звернення до творчості Т. Манна, *тіні в Раю* – вказівка на Е.-М. Ремарка, *аліса в Задзеркаллі* – апеляція до Л. Керрола, *свято-що-завжди-з-тобою* – цитування Е. Гемінгвея.

Усе це вказує на вербальний модус, що нерозривно пов'язаний із маргінальністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Патологія комунікації головного героя роману Ю. Іздрика полягає насамперед у тому, що Воцтек існує в системі координат маргінального світовідчуття і світопроживання. Розрив між реальним та ірреальним, екзистенція межевості (психічної, фізіологічної, соціальної, комунікативної) – ось що відбувається у внутрішньому світі героя, прийоми ж гострослів'я, словесна гра та вербальні коди – всього лиш бажання адекватної ідентифікації Персони, «план вираження» маргінальності. Це яскраво засвідчують виокремлені за допомогою триггер-декодування модуси вербального й маргінального.

Триггер-декодування і загалом комунікативний психоаналіз, оскільки опираються «на комунікацію, яка покликана внести корекцію у поведінку людини» [8, с. 307], є дієвим способом виявити «відправні точки» маргінальності на основі аналізу вербальної складової та порушень комунікації.

Список використаної літератури

1. Дегтярьова І. Інтертекстуальність як спосіб індивідуального текстотворення Ю. Іздрика / І. Дегтярьова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kulturamovny.org.ua/КМ/pdfs/Magazine68-69-3.pdf>
2. Дельоз Ж. Капіталізм і шизофренія : Анти-Едіп / Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі ; пер. з фр., вступ О. Шевченка. – К. : Карме-Сінто, 1996. – 384 с.
3. Дерріда Ж. Письмо та відмінність / Ж. Дерріда ; пер. з фр. В. Шовкуна. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 602 с.
4. Іздрик Ю. Воцтек / Ю. Іздрик. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 112 с.
5. Кемалова Л. Маргинальная личность : социально-психологический портрет / Л. Кемалова // Вісник СевДТУ. Серія : Філософія. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2008. – Вип. 86. – С. 94-97.
6. Левчук Л. Психоаналіз : історія, теорія, мистецька практика / Л. Левчук. – К. : Либідь, 2002. – 255 с.
7. Михайлов І. Християнство и психоанализ : будущее одного конфликта / І. Михайлов // Russian imago 2001. Исследования по психоанализу культуры : сб. статей. – Спб : Алетейя, 2002. – С. 140-242.
8. Почепцов Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, К. : Ваклер, 2002. – 352 с.
9. Стороха Б. В'ян – Дельоз – Іздрик : творення ландшафтів реалій та свідомості / Б. Стороха [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nomadologia.narod.ru/nomadologia/articles/science/vian_deleuze_izdryk.htm

10. Сэмьюэлз Э. Словарь аналитической психологии К. Юнга / Э. Сэмьюэлз, Б. Шортер, Ф. Плот ; пер. с англ. В. Зеленского. – Спб. : Изд. Группа «Азбука-классика», 2009. – 288 с.
11. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному // Фрейд З. «Я» и «Оно». Труды разных лет. Кн. 2. / З. Фрейд ; сост. А. Григорашвили – Тбилиси : Мерани, 1991. – С.175-406.
12. Юнг К. Г. Алхимия снов. Четыре архетипа : Мать. Дух. Трикстер. Перерождение / К. Г. Юнг. – Спб : Timothy, 1997. – 352 с.
13. Юнг К. Г. Аналитическая психология : теория и практика : Тавистокские лекции / К. Г. Юнг ; пер с нем. В. Зеленского. – Спб : Изд. дом «Азбука-классика», 2007. – 240 с.
14. Юнг К. Г. Символы трансформации : анализ введения к одному случаю шизофрении / К. Г. Юнг ; сост. и пер. В. Зеленского. – М.: ПентаГрафик, 2000. – 496 с.